

Wybrane zagadnienia ze statystyki i matematyki

Agnieszka Baścik-Remisiewicz
Izabela Chincinska
Magdalena Miklaszewska

Wybrane zagadnienia ze statystyki i matematyki

Przewodnik do ćwiczeń dla studentów biologii

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
Gdańsk 2020

Agnieszka Baścik-Remisiewicz rozdziały 1–8, dodatki 1–4
Izabela Chincinska przykłady 3.3–3.7, rozdział 3.3,
rysunki 3.2, 3.4, 3.6–3.16, dodatki 4, 5
Magdalena Miklaszewska wstęp do rozdziału 1, przykłady 4.4, 4.7,
współautorstwo przykładu 5.6,
zadania 4.1–4.8

Recenzja
prof. dr hab. Waldemar Karcz

Redakcja wydawnicza
Agnieszka Kotwzan
Dorota Zgaińska

Projekt okładki i stron tytułowych
Małgorzata Miklaszewska

Skład i łamanie
Maksymilian Biniakiewicz

Publikacja dofinansowana ze środków dziekana Wydziału Biologii
Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Uniwersytet Gdański,
Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego

© Copyright by Agnieszka Baścik-Remisiewicz, Izabela Chincinska,
Magdalena Miklaszewska, 2020

ISBN 978-83-7865-723-1

Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel./fax 58 523 11 37, tel. 725 991 206
e-mail: wydawnictwo@ug.edu.pl
www.wyd.ug.edu.pl
Księgarnia internetowa: www.kiw.ug.edu.pl

Druk i oprawa
Zakład Poligrafii Uniwersytetu Gdańskiego
ul. Armii Krajowej 119/121, 81-824 Sopot
tel. 58 523 14 49

Spis treści

Podziękowania	8
Przedmowa	9
1. Podstawowe pojęcia statystyki	11
1.1. Rodzaje skal pomiarowych	11
1.1.1. Skala nominalna	11
1.1.2. Skala porządkowa	12
1.1.3. Skala interwałowa (przedziałowa)	13
1.1.4. Zamiana skal	13
1.2. Częstość występowania cechy w populacji	15
1.3. Dokładność pomiarów i zasady zaokrąglania liczb	16
1.3.1. Dokładność pomiarów	16
1.3.2. Zasady zaokrąglania liczb	17
1.3.3. Cyfry znaczące	19
1.4. Miary tendencji centralnej	21
1.4.1. Średnia arytmetyczna	21
1.4.1.1. Średnia arytmetyczna ważona	22
1.4.2. Średnia geometryczna	23
1.4.3. Średnia harmoniczna	23
1.5. Mediana i wartość modalna	24
1.5.1. Mediana	24
1.5.2. Wartość modalna	25
1.6. Miary rozproszenia	25
1.6.1. Wariancja i odchylenie standardowe	26
1.6.2. Błąd standardowy	28
1.6.3. Współczynnik zmienności	28
1.7. Kodowanie i transformacja danych	29
1.7.1. Kodowanie	29
1.7.2. Transformacja	31
1.8. Zadania do samodzielnego rozwiązania	31
2. Wprowadzenie do rachunku prawdopodobieństwa	33
2.1. Podstawowe pojęcia rachunku prawdopodobieństwa	33
2.1.1. Zdarzenie elementarne (losowe) oraz przestrzeń zdarzeń elementarnych	33
2.1.2. Klasyczna definicja prawdopodobieństwa (Laplace'a)	34
2.1.3. Własności prawdopodobieństwa	34
2.1.4. Działania na zdarzeniach elementarnych (losowych)	35
2.2. Zadania do samodzielnego rozwiązania	38

3. Zmienna losowa	40
3.1. Zmienna losowa skokowa	40
3.1.1. Rozkład zero-jedynkowy	40
3.1.2. Rozkład dwumianowy	41
3.2. Zmienna losowa ciągła	47
3.2.1. Rozkład normalny	47
3.2.1.1. Standardowy rozkład normalny	50
3.3. Zadania do samodzielnego rozwiązania	60
4. Planowanie doświadczeń i analiza statystyczna wyników badań	63
4.1. Hipoteza badawcza	63
4.2. Hipoteza statystyczna	64
4.2.1. Hipoteza zerowa	64
4.2.2. Hipoteza alternatywna	65
4.2.3. Testy parametryczne i nieparametryczne	65
4.2.4. Poziom istotności i błąd pierwszego rodzaju	66
4.2.5. Błąd drugiego rodzaju i moc testu	67
4.3. Wybrane testy statystyczne	67
4.3.1. Test Q-Dixona	67
4.3.2. Testy t -Studenta	69
4.3.2.1. Test t -Studenta dla prób zależnych (pary związane)	69
4.3.2.2. Test t -Studenta dla prób niezależnych	71
Próby o jednorodnej wariancji i różnej liczebności	72
Próby o jednorodnej wariancji i jednakowej liczebności	75
Test t -Studenta z korektą Cochra-Coxa	78
4.3.3. Jednoczynnikowa analiza wariancji	80
4.4. Zadania do samodzielnego rozwiązania	87
5. Ciągi liczbowe	91
5.1. Definicja ciągu	91
5.2. Monotoniczność ciągu	92
5.3. Granica ciągu	93
5.3.1. Granica właściwa ciągu	93
5.3.2. Granica niewłaściwa ciągu	93
5.4. Zadania do samodzielnego rozwiązania	105
6. Szeregi liczbowe	106
6.1. Definicja szeregu liczbowego	106
6.2. Zbieżność i rozbieżność szeregu liczbowego	106
6.3. Wybrane kryteria zbieżności i rozbieżności szeregów	107
6.3.1. Kryterium d'Alemberta zbieżności szeregów	107
6.3.2. Kryterium d'Alemberta rozbieżności szeregów	107
6.3.3. Kryterium Cauchy'ego zbieżności szeregów	109
6.3.4. Kryterium Cauchy'ego rozbieżności szeregów	109
6.4. Zadania do samodzielnego rozwiązania	111
7. Pochodna funkcji	112
7.1. Pochodna funkcji w punkcie x_0	112

7.2.	Twierdzenia o działaniach arytmetycznych na pochodnych	113
7.3.	Pochodna funkcji złożonej	116
7.4.	Zadania do samodzielnego rozwiązania	118
8.	Całki	119
8.1.	Całka nieoznaczona	119
8.1.1.	Własności całki nieoznaczonej	119
8.1.1.1.	Obliczanie całek z wykorzystaniem podstawowych wzorów rachunku całkowego	119
8.1.1.2.	Całkowanie przez rozkład na sumę całek	123
8.1.1.3.	Całkowanie przez podstawienie	125
8.1.1.4.	Całkowanie przez części	127
8.2.	Całka oznaczona	128
8.2.1.	Interpretacja geometryczna całki oznaczonej	129
8.2.2.	Własności całki oznaczonej	129
8.2.3.	Związek między całką oznaczoną a całką nieoznaczoną	130
8.2.4.	Zamiana zmiennej w całce oznaczonej	132
8.3.	Zadania do samodzielnego rozwiązania	134
	Odpowiedzi do zadań	136
	Dodatki	
1.	Ciągi	142
2.	Pochodna funkcji	144
3.	Całki	145
4.	Instrukcja obsługi kalkulatora naukowego – tryb statystyczny	146
5.	Tablice statystyczne	156
	Bibliografia	169
	Indeks	170